

Kansallisen yhtenäisyytemme luonne ja olemus

Wuorenrinne, T.I. 1982. Kansallisen yhtenäisyytemme luonne ja olemus. Aikuiskasvatus 2, 2, 50—53. — Kirjoittaja tarkastelee maassamme tapahtunutta kansallisen eheytyksen historiallista prosessia. Lähtökohtana on väestön sosiaalinen rakenne, jossa vaikuttavat uskonnolliset, kansalliset ja sosiaaliset aatteet. Tuloksena on kansallinen ja poliittinen yksimielisyys valtakunnallisesti tärkeissä asioissa.

Herbert Spencer huomauttaa, että eriytyminen on kaiken kehityksen ehto, mutta se vaatii, lisää hän, täydennystapahtumakseen yhteytymisen, eheytyksen, joka kehkeytyy siitä, että eri tahoilla aletaan ymmärtää kaikissa henkisissä pyrkimyksissä myös muiden harrastuksia ja aletaan ottaa oppia toisten kokemuksista sekä luottaa toisiinsa. Näin lopulta opitaan ymmärtämään kokonaisuuden arvo ja merkitys.

Näin siis näillä kummallakin tapahtumalla on oma merkityksensä kehityksen ja edistyksen aikaansaajana. Mutta eriytymisellä on myös omat suuret vaaransa: se saattaa helposti johtaa auttamattomaan hajaannukseen, suorastaan kaaokseen. Ei lieneäkään näin ollen ihme, että kansat, vieläpä koko ihmiskuntakin kaipaa parhaimmillaan juuri eheytymistä.

Eheytyksen historiallista tarkastelua

Historia osoittaa, että eheytykseen on pyritty eritoten uskonnollisten, kansallisten ja sosiaalisten aatteitten innoittamina. Keskiäika tarjoaa ensimmäisestä mitä parhaimman esimerkin. Katolinen kirkko saavutti silloin uskonnollisen yhteytymisen, jonka vertaa ei juuri tapaa. Se pääsi omassa elämänpiirissään todella niin eheään maailmankuvaan, että vastaavaa elämäntutkimuksellista yhtenäisyyttä on tuskin sitä enemmän tai myöhemmin saavutettu. On vain valitettavaa, että tuo yhtenäisyys, joka ulottui melkein kaikille hengenaloille, oli pakon sanelemaa, se oli saavutettu polttorovioiden voimalla. Inhimillistä vapaut-

ta on tuskin koskaan poljettu niin lokaan kuin juuri silloin. Emme puhukaan turhaan synkää keskiajasta. Historia tarjoaa kuitenkin esimerkkejä myös siitä, miten uskonto on vienyt vapaaehtoiseen yhteytymiseen. Riittänee, kun mainitsen 1500- ja 1600-luvuilta Ranskan hugenottien ja Saksan protestanttien kamppailut, jotka kummatkin tahollaan edustavat mitä voimakkainta ihmistahdon ilmausta hengen vapauden sortoa vastaan.

Myös kansallisuusaate voi esiintyä joko eheytymistä rakentavana tai sitä tuhoavana tekijänä. Edellisestä ovat todisteina muinaisten kreikkalaisten yksimielinen vastarinta persialaisten ylivallassa murskaamiseksi, samoin kansojen taistelu Napoleonin joukkoja ja hänen koko Euroopan käsittäviä valta-yrityksiään vastaan.

Nämä molemmat valloittajat käyttivät šovinismia aseenaan, kuten nykyajankin diktaattorit. Kaikkien valloittajien lähtökohta on kautta koko historian ollut juuri ylitiöisänmaallisuus, so. oman kansan ja usein koko oman rodun yliarviointi ja vastaavasti muiden halveksunta ja diskriminointi.

Kerrassaan valtavia ovat myös ne yhtenäistymisprosessit, joita suuret sosiaaliset aatteet ovat synnyttäneet. Siitä on nykyaikainen työväenliike mitä selvimpänä osoituksena, tämä liike, joka tähtää — kansalliset rajat sivuuttaen — kansainvälisyyteen, suorastaan ihmiskunnallisuuteen, mutta joka toisaalta on vienyt rajuimmassa muodossaan kansoja myös kansalliseen heikkouteen: kansanluokkien toisistaan eriytymiseen, joskus tuhoisaan, viha-

mieliseenkin asennoitumiseen.

Kansainvälisysharrastuksen ei välttämättä tarvitse merkitä kansallisten pyrkimysten vastakohtaa, enempää kuin jälkimmäisten tavoittelukaan on edellisen heikentämistä. On pikemminkin niin, että korkein kansallisuusaste edustaa korkeinta kansainvälisyyttä ja päinvastoin. Näin tuleekin olla asian laita.

Kansallisuus onkin suorastaan ihmisluontoon perustuvaa. *Snellman* sanoo siitä näin: ”Kaikissa tapauksissa käy ilmi, että mikään kansa ei voi täyttää tehtävänsä, ellei se koettaessaan omistaa aikansa sivistystä samalla tee sitä myös siinä omituisessa muodossa, joka yksin voi tehdä sen ihmiskuntaan vaikuttavaksi. Tämä omituinen sivistysmuoto on sen kansallisuus. Ei olekaan ollut yhtään kansaa, joka ei ole työskennellyt kansallisuutensa säilyttämiseksi, ja ne typerät yksilöt, jotka antavat tuollaisia hyviä neuvoja, että kansallisuus on pois riisuttava, saavat sentähden olla edeltäkäsinkin vakuutetut, että he saarnaavat kuuroille korville. Jokainenhan huomaa luonnollisesti, että ihminen rakastaa sitä maata, jossa hän on syntynyt, saanut kasvatuksensa, nauttinut ja kärsinyt elämän vaihtelevia iloja ja suruja. Mutta vielä luonnollisempaa on, että hän rakastaa sitä henkistä olemassaoloa, joka on tullut hänen omaksensa, kansansa ajatus- ja toimitapaa, isänmaansa kieltä, tapoja ja lakeja, lyhyesti sanoen kansansa historiaa ja sen jättämää perintöä sille ajalle, jona hän elää”.

Kansallinen eriytyminen

Kansallisella yhteytymisellä on ollut meidän maassamme voitettavanaan suuria vaikeuksia, joista vähäisimpiä ei varmaan ole ollut kielellinen kahtiajako. Ruotsinkielinen yläluokka, joka eli omaa eristynyttä elämäänsä, iski kansansieluumme haavoja, joiden umpeutuminen on ollut vaikeata — sitäkin vaikeampaa kun tämä säätyläisaines ei tahtonut luopua etuoikeuksistaan, jotka esiintyivät taloudellisena ylivaltana, korkeimpina virkapaikkoina, sosiaalisena ja sivistyksellisenä erikoisasemana. Ruotsalainen teollisuuskaupungin, kartanojärjestelmä ja virkamiesbyrokratia olivat tästä aikanaan surullisia todistuksia.

Ei ihme, että kansa arvostelikin tätä yläluokkaansa varsin ankarasti. *Gunnar Suolahti* kuvailee sen suhtautumistapaa noin 100 vuotta sitten näin: ”Pappi oli talonpojalle uskonto, nimismies ja tuomari laki. Talonpoika tavasi uskollisesti katkismustaan, kuunteli kirkossa seisoltaan esivallan kuulutukset ja paljasti nöyränään päänsä herrasmiehen tullessa vastaan. Mutta syvimmällä asui hänessä sittenkin epä-

lys, että pappi, nimismies ja tuomari pelättyssä ja kunnioitetussa virassaan koetti hänestä hyötyä niin paljon kuin voi. Ei ollut edes olemassa määräystä siitä, että virkamiehen tuli ymmärtää kieltämme. Ruotsia taitamattoman tuomarin oli sekä riitapuolten että todistajain kuulemisessa turvaututtava tulkkiin ja tästä useinkin riippui, minkälaisen tuomion talonpoika sai. Ja täysin käsittämättömiä olivat hänelle ruotsinkieliset asiakirjat, joita tuli viranomaisilta. Käräjistä, kirkonkokouksista, piispan- ja rovastintarkastuksista, mittauksista, katselmuksista, verotuksista ja perinnönjaoista. Yksinpä majatalojen päiväkirjain ja hintailmoitusten kieli oli kansalle vierasta. Jotta siis talonpoika saisi selvän siitä, mikä häntä koski, oli hänen aina ja alituisesti käännyttävä herran tai puoli-herran puoleen. Hän tunsii vieraan virkakielen vuoksi olevansa holhouksen alaisessa, melkein turvattomassa asemassa ja hän tuli ylläpitäneeksi suurisuista ja juopottelevaa käräjäpukari- ja nurkkasiiteerijoukkoa, joka yllytti häntä uusiin juttuihin ja petkutti, jos niiksi tuli.” Tämä virkamiehistä.

Ruotsalaisia kartanonomistajia taas kuvaili Savolaisessa osakunnassa nuori *Robert v. Fieandt* 1844 seuraavaan tapaan:

”Maanviljelijöihimme kuuluu sellainenkin luokka, jota kutsutaan herrasväeksi ja uskalansa väittää, että tämä enimmäkseen on onnettomuudeksi maallemme sekä pääsyynä kansan matalaan sivistystasoon, useinpa sen nousun suoranaisena esteenä.”

Edelläkuvatusta johtui, että kansa epäili — vielä viime vuosisadan vaihteessakin — kaikkea, yksinpä välttämättömiäkin uudistuksia, jotka tulivat ylhäältä päin. Katsottiin, että ne, olipa kysymyksessä paloapuyhtiöt, viljamakasiini, kiertokoulu, köyhäinhoidon parantaminen tai jokin muu hyvä aloite, olivat vain herrojen vehkeitä, joilla haluttiin puijata kansaa.

Tämä kaikki on ollut suomalais-kansallisesti siitä syystä tuhoisaa, että kansan syvät kerrokset alkoivat katsella epäluuloisesti — vieläpä joskus suorastaan vihamielisesti — omastakin keskuudestaan kohonnutta sivistyneistöä. Kun tämän lisäksi oli olemassa muitakin suuria sosiaalisia epäkohtia, joista huomattavimman muodosti vanhentunut, epäoikeudenmukainen torpparilaitos, niin ei ole ihme, että yhteiskunnalliset ristiriidat muuttuivat viime vuosisadan lopussa toisinaan varsin katkeriksi ja että väestöryhmien kesken oli havaittavissa jyrkkää eriytymistä. Lopulta kävi niin, että maamme työväki ja talonpoikaisto irrottautuivat ei vain vieraskielisestä yläluokasta, vaan myös suomalaisesta sivistyneistöstä omiksi suljetuiksi ryh-

mikseen, sellaisiksi, jotka suhtautuivat hyvin vieroksuun muihin kansalaispiireihin.

Tästä johtuen poliittinen taistelu muodostui yksikamarisessa eduskunnassamme toisinaan varsin kiivaaksi: keskinäinen ymmärtämys ja isänmaan yhteisten suurten kysymysten tajuaaminen puuttui kaikilta puolueyhymityksiltä. Suomalaisissa suurmaanomistaja- ja teollisuuspiireissä, vieläpä virkamiestenkin keskuudessa oli havaittavissa paljon nousukasmaisuutta ja lisäksi kylmäkiskoisuutta sekä ymmärtämyksen puutetta kansan laajojen kerrosten tarpeita kohtaan. Talonpojat tunsivat monesti suoranaista herrakaunaa, joka oli vuosien vieressä muodostunut vaistomaiseksi.

Työväki taas tunsi itsensä monissa kohdin syrjityksi; sosiaaliset olot olivat sen mielestä vajavaiset. Siksi se oli ottanutkin valtiollisessa toiminnassaan leppymättömän taisteluasenteen, joka ei ollut loppujen lopuksi hyödyksi sille itselleenkaan enempää kuin koko maallekaan. Eduskuntaelämä ja yleensä poliittinen toiminta muodostuikin meillä — sitä kun olivat lisäämässä vielä kielelliset erimielisyydet — tuloksettomaksi ja vahingolliseksi kamppailuksi, joka oli omiaan hajoittamaan ja pirstomaan kansakuntaamme. Tämä tuli näkyviin varsin tuhoisana maamme valtiollisesti vaikeina aikoina vuosina 1917—18, jolloin olisi tarvittu yksimielisyyttä eikä suinkaan jakautumista toinen toistaan vastaan riiteleviin ryhmiin.

Kansallinen yhteytyminen

Mutta vähitellen väestöryhmien karsinoituminen ja eriytyminen pysähtyi. Eri aloilla alkoi tapahtua vähitellen mitä ilahduttavinta yhteytymistä. Tämä oli havaittavissa varsin selvästi 1930-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Valtiollinen elämämme tervehtyi tervehtymistään.

Vapaan kansansivistystyön alalta Työväenopistojen Liitto ja Suomen Kansanopistoyhdistys solmivat 1939 ”gentlemannisopimuksen”, joka sisälsi mitä hedelmällisimmän yhteistyösuunnitelman ja jonka arvo oli siinä, että se lähensi maaseudun ja kaupunkien aikuisopiskelijoita keskenään. — Saman vuoden keväällä pitämässään edustajakokouksessa Työväenopistojen Liitto avasi oma-aloitteisesti porttinsa myös setlementtipistoille, päätös, joka aluksi tuntui molemmin puolin kipeähköltä, mutta joka lähemmin ajateltuna näytti yhteyttävän kumpaakin osapuolta.

Samaan toistensa ymmärtämiseen päästiin näihin aikoihin koko vapaan sivistystyömme alueella. Prosessi, joka oli tavallaan lähtenyt liikkeelle jo 1919 Säätytalossa pidetystä yleisestä Kansansivistyskokouksesta, olisi ilmeisesti

vaikuttanut melko nopeasti ja näkyvästikin maamme kulttuuri- ja yhteiskuntaelämään, ellei AKS ja ”lapuanliike” ikävine lieveilmiöineen olisi iskenyt sulkua sen leviämiselle.

Mutta kylvetty siemen alkoi itää vähitellen AKS:n ja IKL:n vastaiskuista huolimatta. Mm. Helsingin yliopiston rehtori kiinnitti 1930-luvun lopulla huomiota yleiseen sivistystyöhön, joka yhteytti eri väestökerroksiamme ja valoi kansaamme sitä yksimielisyyttä, mikä puhkesi esiin alkavissa vausmyrskyissä.

Koko Eurooppa joutui valtavaan kuohuntaan, jonka vaikutukset ulottuivat pian Suomeenkin. Tapahtui monen mielestä ihme: kansamme löysi itsensä. Tapahtui se, mitä Snellman oli kerran aavistellut: ”Saakoon kansan suuri joukko kerran tuntea yhteishenkeä, kerran tuntea kuin yksi mies, eikä kukaan voi edeltäpäin sanoa mitä siitä on tuleva.”

Kun talvisota alkoi marraskuun 30. päivänä vuonna 1939, niin vihollinen kohtasi täällä kansamme yksimielisempänä kuin koskaan ennen. Oli tapahtunut ihme: varhempaa eriytymistämme oli seurannut yhteytyminen, joka hämmästytti hyökkääjäkin. Ja tuo vankkumaton yksimielisyys säilyi koko talvisodan ajan. Se oli saavutus, jota voidaan pitää meidän suurimpana voitonamme.

Sitä eheytymistä, jota maailma on meissä ihailnut, ei saavutettu pakkokeinoin eikä kylmien lakien vaatimana. Kun me siis puhumme kansallisen yhtenäisyytemme luonteesta, on silloin aina muistettava, että se on syntynyt vapaaehtoista tietä ja vapauden pohjalla. Ei tarvittu mitään mahtikäskyä, kun kansamme vietti 1940 toukokuun 19. päivänä vainajiensa muistojuhlaa, joka oli omistettu paitsi talvisodassa myös vuoden 1918 kaatuneille. Tällöin ei kysytty sitä, olivatko he kaatuneet valkoisella vai punaisella puolella, pääasia oli se, että he olivat taistelleet vakaumuksensa puolesta. Näin syntyi sovinnon ja eheyden juhla, jonka vertaista tämä kansa varhemmin tuskin oli nähnyt. Ja tämän kaiken myöhemmin kruunasi eduskuntamme, joka myönsi yksimielisesti eläkkeet myös vuoden 1918 punaisille invalideille.

Nämä ovat tapauksia, jotka liikuttavat syvästi mieltämme ja lujittavat uskoamme, että yhtenäisyytemme lepää oikealla pohjalla. Samalla ne ovat todistuksia siitä, että eriytymisilmiötä on seurannut yhteytyminen. On syntynyt myös satoja järjestöjä, joissa vaalitaan edelleen yhteisyyttä korostavia ajatuksia.

Näiden järjestöjen vaikutus ei rajoitu vain niiden omaan piiriin, vaan se ulottuu koko yhteiskuntaelämäämme. Juuri rintamillamme

koettu aseveljeys- ja kohtalonyhteys vaikuttanut, että myös akateeminen nuorisomme, joka 20-luvulla oli hyvin etäällä työläisnuorisosta, muutti ratkaisevasti suhtautumistapaansa heihin. Tämä näkyy mm. joidenkin AKS:n jäsenen kannanotoista, joissa he korostivat kansamme yhteisyyden ajatusta.

Perusajatuksena oli, että koska talonpoikaisto ja työväestö taisteli rintamalla rintaa vastaan "akateemisten" kanssa, niin myös rauhanaikana olisi päästävä siihen, että yhteiskuntaa voitaisiin rakentaa kaikkien yhteiskuntaluokkien kesken yhteistyössä ja -ymmärryksessä.

Nämä ajatukset eivät ole toivoakseni jääneet vain sanoiksi, vaan ne ovat johtaneet myös tekoihin. Ainakin ylioppilas- ja työläisnuorison kesken on syntynyt yhteistoimintaa, jonka tarkoituksena on tutustua jatkuvasti toinen toisensa pyrkimyksiin, auttaa toisiaan ja näin luojittaa edelleen kansamme yhteenkuuluvaisuutta.

Kallisarvoisimpia opetuksia meille oli sodistamme, että me pääsimme irti siitä jyrkästä sosiaalisesta, poliittisesta ja sivistyksellisestä eriytymisestä, joka meitä vuosisatamme alusta lähtien oli sitonut ja perehdyimme kovien kokemusten kautta kansakunnalliseen ajattelutapaan.

Tästä hyvänä esimerkkinä on se, että jo talvisodan aikana, tammikuussa 1940, Suomen Ammattiyhdistysten Keskusjärjestö ja Suomen Työnantajain Keskusliitto, tunnustivat toisensa tasa-vertaisiksi neuvottelukumppaneiksi. Näin päätettiin meilläkin työn ja pääoman välisissä ristiriidoissa länsimaiselle linjalle. Kapitaalimistajienkin taholta alettiin melkein heti sotien jälkeen ymmärtää ainakin jossakin määrin myös työväestön asemaa. Tämän puki sanoiksi *Urho Kekkonen* seuraavalla tavalla: "Työmiestä käsiteltiin vain yhtenä tuotannon tekijänä, josta alhaisella kustannuksella oli koetettava saada mahdollisimman paljon irti. Hänen palkkaus- ja elintasonsa painettiin toimeentulon minimirajoille, hänen työehtonsa muodostuivat epäedullisiksi, ammattivaarojen torjunnasta huolehdittiin puutteellisesti ja arkailematta hänet tarpeen tullen heitettiin kadulle lisäämään työttömien armeijaa, jonka monilukuisena pysymistä pidettiin kehittyvän teollisuuden tarpeellisenä reservinä."

Tähän osuvaan toteamukseen on vain valittavasti lisättävä, että työttömyys rasittaa yhteiskuntaamme edelleen, kuten se rasittaa yleensä koko läntistä maailmaa.

Toivomme kuitenkin, että se supistuisi meillä kansallisen yhtenäisyyden voimalla miniiniin, ja että tähän pyrittäessä vanha luokkakantainen ajattelu ja pelkän edun tavoittelu unohtuisi sekä että kansakokonaisuuden hyvinvointi tapaisi — vaikeissakin tilanteissa — myönteiseen, sovitteluvan ratkaisun. Tällainen tasa-arvoon perustuva, molemminpuolinen työsuhteiden järjestely olisi omiaan tervehdyttämään talouselämäämme, samalla kun se saisi työn ja pääoman edustajat palvelemaan yhteisiä päämääriä.

Kuten edellä on pyritty osoittamaan, maamme työväki on vähitellen irtautunut varhaisaikojen eristäytyneisyydestään ja yhteytynyt hedelmällisellä tavalla kansakokonaisuuteemme. Tätä tarkoitti varmaan Suomen Sosialidemokraattinen puolueluomikuntakin luonnehtiessaan sodan jälkeen kansamme puolustustahtoa: "Se tahto ei synny muuten kuin siten, että kaikissa yhteiskuntaluokissa tunnetaan puolustettavana oleva vapaus ei vain vallassaolevien kansanluokkien vapaudeksi, vaan koko kansan vapaudeksi. Vapauden tietoisuus ei voi syntyä muuten kuin jatkuvasti rakentamalla yhteiskuntaa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteita noudattaen."

Tämä totuus kirkastui Suomen kansan rakkaissa kokemuksissa talvella 1939-1940. Julistuksessa todetaan edelleen, että tätä tahtoa ja tietoisuutta ei olisi syntynyt ilman saavutettuja uudistuksia ja ilman "työväen oikeuksien tunnustamista — myös hallitusvastuun muodossa — samoin kuin työväestön yhteiskunnallisten oikeuksien tunnustamista mm. ammatillisen järjestäytymisvapauden muodossa. Ilman määrättyä edistymistä näissä kysymyksissä ei olisi syntynyt sitä jäntevää tahtoa, joka piti kansakunnan koossa niin sotanaäyttämöllä kuin kotirintamalla."

Siinä typistettyinä eräitä kulttuuri- ja yhteiskuntaelämämme vaiheita, jotka niveltävät — eritoten sotiemme jälkeen — kansallisen yhtenäisyytemme luonteeseen ja olemukseen. Siinä samalla niinikään näkökohtia, jotka ovat tärkeitä lähtökohtia myös vapaalle sivistystyöllemme.